

“İnsanın hikayeler yaratarak kendini ve dünyayı araştırması, dili ideolojik olanın gürültüsünden ayıklama çabasıdır”

MURAT GÜLSOY İLE SÖYLEŞİ (HÜRRİYET GÖSTERİ)

ERDEM ÖZTOP*

[*eozttop@aof.anadolu.edu.tr](mailto:eozttop@aof.anadolu.edu.tr)

Sevgili Murat Gülsoy, yeni romanınız yayımlandı; “İstanbul’da Bir Merhamet Haftası”. Kahraman Erol’un tabiriyle, Aforizma tadında saptamalar yapalım gelin ilk anda; ve geçenlerde okuduğum bir kitabın (Cam Odada Oturmak, Hasan Bülent Kahraman) bir yerinde sorulan soruyla başlayalım söyleşiye; yazmak gösterir mi, saklar mı?

Murat Gülsoy: Edebiyat her zaman gösterir. En azından ilk bakışta bir tür gösteri sanatıdır denebilir. Sinema ve tiyatro ile akrabalığı bundandır. Romanlarda ve öykülerde karşılaştığımız sahnelerin birincil işlevidir göstermek. Aslında tüm sanatlar için kurabiliriz benzer bir cümleyi. Gösterirler, duyururlar, hissettirirler... Sanatların ilk işlevi duyuları harekete geçirmektir. Yazarın yarattığı dünyanın seslerini duymuyorsak, kokularını, tadlarını hissetmiyorsak, o sahneleri görmüyorsak sanat yapıtı ile bir ilişki kurmuş sayılmayız. Sanat yapıtını anlamaktan, irdelemekten söz etmiyorum. Sorunuzun bende uyandırdığı daha çok sanat yapıtının okur / izleyici tarafından nasıl deneyimlendiğiyle ilgili bir zihinsel durumun sorgulanması. Bu yüzden de edebiyat eserinin ilk işleviyle yanıt verdim. Göstermek Aristo’dan beri bilinen basit bir gerçek: Mimesis. Ya sahnede olayların oluşunu izleriz ya da koronun veye bir anlatıcı sesin yaptığı özeti dinleriz. Elbette bir de sorunuzun işaret ettiği, yazmanın başka etkileri de söz konusu edilebilir. Bir hikaye kurmak, bir hikaye anlatmak hayatı şekle sokma çabasıdır; kaotik olana bir düzen vermektir. Bunu yapabilmek için insan zihninin kullandığı strateji ne yazık ki kesinlikten çok uzaktır. Bir hikaye kurabilmek için, bir çok şeyi yok saymamız, başka bir çok şeyin önemini abartmamız ya da azaltmamız gerekir. Dolayısıyla hikaye gösterdiğinden fazlasını da gizler çoğu zaman. Mevcut roman, öykü, oyun, senaryo formlarını kırmak için bunca yaratıcı yazarın uğraşmasının nedenlerinden biri de bence budur. En azından ben bu yüzden yazıyorum. Her seferinde gerçekliğin üzerindeki perdeyi biraz daha aralayacağıma dair duyduğum o naif inanç olmasa yazma heyecanını bulamazdım herhalde.

Romanınızın ilginç bir kurgu ağı var; yahut hiç kurgu ağı mevcut ilk bakışta. Max Ernst resimleriyle bezeli; asıl kurgunun ana unsuru bunlar! Gene ilk bakışta okurun aklına Virginia Woolf’un kullandığı, bilinç akışı tekniği gelebilir mi? Farklı yaşamlarda süregelen hayatlarda, içseslerin birbiriyle benzeşmesi...

Murat Gülsoy: Bilinçakışı doğal bulduğum anlatım tekniğidir. İnsan zihninin çalışma şeklini taklit eden bir yazma biçimi... Doğrusu, gerçekten de tam anlamıyla bilinçakışı tekniğiyle bir metin yazmak isterdim. Ama bu romanda çok daha farklı bir süreç yaşadığımı söyleyebilirim. Bu romanda aslolan benim için farklı bakış açılarını araştırmaktı. Bakış açısı dediğimiz, hikayeyi kimin anlattığı ya da hikayenin kimin gözünden anlatıldığıyla ilgili bir kavramdır. Burada belirli resimlere –ki bunlar okurun da bakışına sunuluyor- farklı insanların nasıl baktığıyla ilgili bir durum söz konusu. Bakış açısı çok zengin bir kavram. Bir yandan karakterin yaratılmasıyla ilgili önemli bir başlangıç noktasını oluşturur, bir yandan da

gerçekliği kuran o ‘bakış’ın ne kadar da sınıfsal, kültürel, ideolojik olduğunu düşündürür. Bu romanda benim yedi kahramanımın içseslerini duyuyoruz, aynı resimlere bakan farklı sesler bunlar. Her biri kendine göre bir teknikle yazıyor gördüklerini. Açıkcası ben onların ağzından yazarken anlatım teknikleri üzerinden kurmadım romanın yapısını; onların yerine koyarak kendimi, acaba o karakterler nasıl düşünürler, düşündüklerini nasıl ifade ederler diye düşünerek onların dillerini bulmaya çalıştım. Onların dillerini bulurken de karakterlerinin nasıl oluştuğunu şaşkınlık içinde izledim. Aslında bu kapalı bir çember gibi: karakterden başlayınca bakış açısına ve onun diline varıyorsunuz, ya da dilden başlayıp bakış açısına ve en sonunda karaktere. Bir anlamda, dille dünyayı kurarken bir yandan da kendimizi kurmakta olduğumuz gerçeğini bir kez daha fark etmeme yardımcı oldu bu deney.

Bir de tabii, romanın meselesi resme bakmakla ilgili? Resme bakmak mı, görmek mi?

Murat Gülsoy: Okurun da (hatta yazarının da) o soruyu kendisine sormasına neden oluyor: Peki ben ne görüyorum? Peki ben ne düşünüyorum bu resme baktığımda? Bu sorunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Sadece bir sanat yapıtına bakış sırasında sorulan bir soru olarak öneminden söz etmiyorum. Şu yaşadığımız dünyada, aynı resimlere, haberlere, olaylara bakarken kendimize o soruyu sorduğumuzda yaşayacağımız deneyimden söz ediyorum. Evet, işte akşam haberlerinde gördüğümüz bu olaylara, bu herkesin üzerine yorumlar yaptığı belirli bir olaya ben baktığımda ne düşünüyorum? Bu soruyu sorduktan sonra ürettiğimiz yanıtları gözden geçirdiğimizde bunların ne kadarının ‘bize’ ait olduğunu ne kadarının dikte edilmiş olduğunu aslında çok da kolay ayırt edemeyiz. O nedenle bakış, bakış açısı, görüş, kişisel düşünce gibi kavramlar edebiyatın garip aynasında çoğu zaman farklı biçimler alarak yansıdığından bize yeni bir içgörü kazandırır.

Konuyu genel bir sohbet havasına sokalım isterseniz. Bir resmi okumak gerekir mi illaki? Ne düşünüyorsunuz bu konuda? O söyleyeceğini söylemiştir gibi bir teze nasıl bakarsınız? Bakın Mehmet Ergüven ne diyor bu konuda: “Bir resmi yorumlamaya kalkışan kişinin en büyük güvencesi, sahici yanlışlar yapmayı peşinen göze almasıdır.” Ama bir yandan da bu göze alış, rizikonun varlığını ortaya çıkartır der son kertede Ergüven...

Murat Gülsoy: Bence, tüm sanat yapıtları okurun yorumlayıcı gözüne ihtiyaç duyar. Bırakın resmi, roman ve öykü gibi dille yaratılan yapıtlar için de bu böyledir. Edebiyat yapıtının dille yaratılıyor olması çoğu zaman garip ve basitleştirici bir yanılsama yaratır: Yapıtı herkesin kolayca anlayabileceği düşüncesi ne yazık ki çok yaygındır. Madem ki cümlelerden oluşuyor, o halde okuması yazması olan herkesin kolayca anlayacağı bir yapıt olmalı gibi bir düşünce hele de edebiyatı bir eğitim malzemesi olarak görme eğiliminde olan ideolojik bakışlarla birleşince sorun daha da vahim bir hal kazanıyor. Resmin yorumlanması başlıbaşına sanatsal bir etkinliktir. Öykünün, romanın, sinema filminin insanın zihninde yeni şekillere girmesi, farklı düşünceler başlatması sanatsal sürecin doğal devamıdır. Bu süreçte hata yapmak ya da yapmamak çok da önemli değil. Çünkü yorumunuz sizin o sanatsal yapıtla kurduğunuz ilişkinin resmi olacaktır. Benim aklımdaki ideal okur yapıta ilişkin duygularından ürkmeyen, korkmayan, utanmayan, gizlemeyen ve de tüm yorumlarının o sanat yapıtı kadar kendisiyle ilgili olduğunu bilen (en azından bilmeye niyetli) okurdur.

Ve Nabokov'un sözü: “Bir sanat yapıtından söz eden kişi, sanata ve doğruya haksızlık etmiş sayılır.” Bu bakış tarzını nasıl değerlendirirsiniz?

Murat Gülsoy: Nabakov muhtemelen edebiyat eleştirmenlerine çatmak için söylüyor bunları. Bilindiği gibi Nabakov Lolita romanından sonra çok büyük saldırılara maruz kaldı, kitabını yayımlatmak için bunlara göğüs germek zorunda kaldı. Ben bu sözün, sanat yapıtını yargılayanlar için söylendiğine inanıyorum. Sanat yapıtının en temel özelliği bizi farklı bir deneyime davet etmesidir. Uygur dünyayı kuran ideolojik seslerin en temel özelliği gerçekliği basit ve kavranabilir hale getirmek, tanımlı bir ahlak anlayışı yerleştirmek, seslendiği kişiyi kendinden emin ve mutlu kılmaktır. İdeolojik sesi dinleyen ve o dille kurulan bireyler için hayat çok kolay kavranabilir karşıtlıklardan oluşur. İyi olanla kötü olanın sınırları nettir. Kim dost kim düşman bellidir. Sanat ise –gerçek ve yüksek sanattan söz ediyorum- bu sınırların ne kadar muğlak olduğunu hissettirir, ideolojik sesin inandırıcılığını siler, insanın içine kuşku tohumları eker. Sanat yapıtı o yüzden monolitik toplumlarda baskı altına alınır, sınırlandırılır.

Sözü toplayalım ve o en genel soruyu yönelteyim size; neydi İstanbul'da Bir Merhamet Haftası'nı yazmak istemenizdeki gayeniz? Hangi etkenler; hangi dürtüler bu romanın oluşmasına, yazım sürecinde tetikleyen unsurlardan oldu?

Murat Gülsoy: Her şeyi başlatan, yani bu romanla ilgili 'herşeyi' başlatan, Max Ernst'un romanıydı elbette. İlk gördüğüm andan itibaren etkisine girmiş olduğum resimleriydi. Gerçeküstücülerin zaten oldum olası bendeki yeri ayrıdır. Ernst'un Merhamet Haftası diye çevrilmiş olan bu –sadece resimlerden oluşan- romanı hep benim başucu kitaplarımdan olmuştur. Bu resimlere baktığımda aslında bir filme ortasında girmişim gibi hisse kapılıyım: “Perdedeki görüntü benim için şu an yabancıdır, ama kısa bir süre sonra, yani filmi biraz izledikten sonra hikayeyi nasıl olsa öğreneceğim ama şu anda bu gördüğüm kare hakkında bir fikrim yok” diye özetleyebileceğim bir duygudur bu. Ama ne yazık ki (daha doğrusu ne iyi ki) resimlere saatlerce de baksam o 'roman'ı anlayamam. Bu resimlerin üzerimde yarattığı bir etki olsa gerek. Daha sonra nasıl oldu hatırlamıyorum İstanbul'da Merhamet Haftası doğdu. Zaten hep böyle oluyor: Defterlerime aldığım notlardan günü geliyor bir roman, bir öykü, bir anlatı doğuyor.

Bakarız ki romanın içindeki asıl yazarımızın tek işi, çevresinde belirlediği, uzak-yakın yedi kişiye Ernst'in resimlerini gün gün göndererek, ki bu bir hafta sürer, onlar hakkında yazmalarını istemesidir. Kimine elektronik posta ile iletir resimleri, kiminin evine kapıdan bir uğrayarak bırakır... Ama hiç birine de yorum yapmaz... Sadece yazacağı bir roman için onlardan yardım istemektir gayesi. Peki yazar ne yazar?

Murat Gülsoy: Bu romanın beni en çok heyecanlandıran yanlarından biri de bu: Yazarı değilmişim gibi hissediyorum. Hatta zaman zaman bu romandaki 'projeci yazar' beni de projeye dahil etseydi ben ne yazardım diye geçiriyorum içimden. Hatta şu anda kalemi alsam, kendim olarak bu resimlere bakıp bambaşka şeyler yazabilmişim gibi geliyor. Gerçekten... Bu yanılsama beni çok etkiledi: 'Yazarının tek satırını yazmadığı bir roman', 'kahramanlarının birbirini tanımadığı ve hiç tanımadığı bir roman', 'yedi farklı insanın cismine girip de yazacağım bir roman'... Bunun gibi heyecanlarla yazdım bu kitabı.

Az önce andığımız yedi kişiden kimisi ayırdındadır gerçi, sonlara doğru farkına varmaya başlarlar, böyle bir edimin içinde varolarak ve yazarak, kendi geçmişleriyle yüzleşmeye başladıklarını, anıların günyüzünde vuku bulduğunun... Resme bakmanın ya da görmenin böyle bir etkisi söz konusu sanırım?

Murat Gülsoy: Sanat yapıtıyla karşılaşmanın doğal bir sonucudur insanın kendisiyle, kişisel tarihiyle hesaplaşması. Sanat yapıtı insanın belleğinde duran, çok kişisel olan bir şeye dokunur. O yüzden sanat yapıtının okuru kıskançtır. Paylaşmak istemez çoğu zaman. Çünkü yapıtın onda uyandırdığı etkinin kişiselliği çok kuvvetlidir. Yapıt adeta o kişi için yaratılmıştır.

Bir vicdan mukayesesine vardırılabılır mi iş?

Murat Gülsoy: İnsanın kendisiyle kurduğu ilişkiyi etkiler sanat yapıtı. Kendi içimize bakmayı sanat yapıtı üzerinden öğreniriz aslında. Ya da yollarından biridir diyebiliriz. İçerik bakışın olduğu yerde vicdan muhasebesinden elbette söz edebiliriz.

Ernst'in gerçeküstücülüğünde, romandaki kişilerin ve temanın gerçeküstülüğünü irdelemeye kalkışırsak şayet...?

Murat Gülsoy: İlginç olan şu, Ernst o resimleri başka resimlerden kesip yapıştırarak biraraya getirmiş. Yaptığı kolaj resimler gerçeküstü ama muhtemelen bu resimlerin kaynağındaki malzemeler gerçekçi resimlerdi. Yani gerçekçi malzemeden gerçeküstü kompozisyonlar çıkarmış ortaya. Benim romanımda 'projeci yazar' onun bu gerçeküstü kolajlarını, 'gerçek' kişilere gösterip yorumlattırıyor. Bu yorumlar da kimi zaman onların kendi gerçeklerini, kendilerini daha önce belki de hiç yapmadıkları şekilde irdelemelerine neden oluyor. Gerçekten gerçeküstüne ve sonra yeniden gerçeğe, üstelik kurmaca bir gerçeğe uzanan bir yol oluşuyor böylece...

Bu romanın gerek konusu, gerekse de karakterlerinin oluşumunda, görev aldığınız yaratıcı yazarlık atölyesinin herhangi bir katkısı oldu mu? Katkı derken tabii, beslenmekten söz ediyorum...

Murat Gülsoy: Yaratıcı Yazarlık atölyeleri katılımcıları olduğu kadar beni de besliyor. Her hafta bir çok öyküyü irdeliyoruz. Sanat yapıtlarının olasılıklarını araştırıyoruz kimi zaman. Çoğu zaman da bu süreç katılımcıların zihinlerindeki yolculuğun paylaşımı oluyor. Örneğin ödevler veriyorum (romandaki yazarın yaptığı gibi), bu kimi zaman bir başlangıç cümlesi oluyor kimi zaman da bir yazım tekniğinin önerilmesi... Ve sonra her bir katılımcının yapıtı çıkıyor ortaya. Kişiselliğin nasıl yapıta yansıdığını izlemek, yaratım anını mercek altında tutmak, evet, diyebilirim ki bu romanı yazmamda çok büyük bir itici güç olmuştur.

Son söz: Bir zaman "Bu Kitabı Çalın" diyen Murat Gülsoy şimdi de; Bu Kitabı Yazın diye mi sesleniyor? Olabilir, bir Murat Gülsoy okuru, İstanbul'da Bir Merhamet Haftası'nı okumaya koyulduğu ve temasını öğrendiğinde, romana ortak olup, tıpkı birazdan size soru yöneltecek olan kişi gibi, resim üzerine us'una gelenleri kaleme almış

olabilir mi? İten içe bir yaratıcı yazarlık dürtüsü müdür romanın ruhuna katılmaya çalışılan?

Murat Gülsoy: Elbette. Benim için roman, öykü ve diğere kurmaca yapıtlar hep yaratıcı yazarlık etkinlikleridir. İnsanın hikayeler yaratarak kendini ve dünyayı araştırması, dili ideolojik olanın gürültüsünden ayıklama çabasıdır.